

Szóbeli tan – Rabbinikus irodalom

Válogatott fejezetek a Misnából

7. *Nezikin rend, Baba kama traktátus:*

Károk és kötelmek (obligatio = ḥijjuv)

Biró Tamás

birot@or-zse.hu, <http://birot.web.elte.hu/>

2021. április 6.

A Misna szerkezete

(ismétlés)

- Hat rend (*szeder*, סדר)

1. *Zeraim* ('magvak')

2. *Moed* ('ünnep, idő')

3. *Nasim* ('nők')

4. *Nezikin* ('károk')

5. *Kodasim* ('szentségek')

6. *Tohorot* ('tisztaság[ok]')

- 63 traktátus (*maszekhet / maszekhta*, מסכת / מסכתא)

- 525 fejezet
(*perek*, פרק)

- 4224 misna משנה
(kisbetűvel!)

FACTSHEET:

Nezikin rend

- Rend (*szeder*): *Nezikin* ('károk', a Misna 4. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): 10 traktátus
  - Baba kama,* *Baba mecia,* *Baba batra,*
  - Szanhedrin,* *Makkot,*
  - Sevuot,* *Edujot,*
  - Avoda zara,* *Avot,* *Horajot*
- Fejezetek száma: 73 fejezet (+ Avot 6 = *Kinjan Tora 'a Tóra megszerzése'*)
- Fő témák: polgári jog, büntető jog és eljárásjog; „egyebek”
- Tórai forrás, alapszöveg, háttér: lásd az egyes rendeknél.

Nezikin rend

1.	<i>Baba kama</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: károk, kártérítés</i>	} Nezikin traktátus, amelyet három részre bontottak: „első kapu”, „középső kapu”, „utolsó kapu”.
2.	<i>Baba mecia</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: tulajdonjogjog...</i>	
3.	<i>Baba batra</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: ingatlanjog...</i>	
4.	<i>Szanhedrin</i>	11 fejezet	<i>büntetőjog (halálbüntetés)</i>	} Szanhedrin traktátus, amelyet két részre bontottak: halálbüntetés, testi fenytés.
5.	<i>Makkot</i>	3 fejezet	<i>büntetőjog (botütés)</i>	
6.	<i>Sevuot</i>	8 fejezet	<i>bíróság előtti eskü (és fogadalmak, stb.)</i>	
7.	<i>Edujot</i>	8 fejezet	„tanúságtételek”: rabbik a korábbi rabbik tanítására vonatkozóan (<i>bo ba-jom</i> : II. Gamliel leváltásának és Eleazar ben Azarja megválasztásának napján?)	
8.	<i>Avoda zara</i>	5 fejezet	<i>bálványimádás</i>	
9.	<i>Avot</i>	5(+1) fejezet	„ <i>Pirké avot</i> ”: etikai tanítások (ld. félév elején)	
10.	<i>Horajot</i>	3 fejezet	<i>téves tanítás utáni áldozat (rabbi, főpap, király)</i>	

FACTSHEET: *Baba kama* traktátus

- Rend (*szeder*): *Nezikin* ('károk', a Misna 4. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): *Baba kama* ('első kapu', a renden belül az 1. traktátus) vagy *Bava kama*, *Baba kamma*, *Bava kamma*
- Fejezetek száma: 10
- Fő téma: polgári jog: elsősorban károk és kártérítés
- Tórai forrás: Exod. 21–22
- Érdekesség: [ld. köv. oldal]

Érdekesség: bBK 50b:

Barajta: egy misnabeli misnához (nyelvileg, stílusában, terjedelmét tekintve) hasonló „hagyománycsomag”, amely nem került be a Misnába, de a Talmud idézi („tanu rabbanan”).

[Tanu/teno rabbanan] Tanították a rabbik, hogy ne dobáljon köveket az ember a saját területéről a közterületre. *[Maasze be-adam]* Történt egy emberrel, hogy köveket dobálgatott a saját területéről a közterületre. Egy jámbor [*haszid*] meglátta őt, és azt mondta: „Miért dobálgatsz köveket egy olyan területről, amely nem a tiéd, egy olyan területre, amely a tiéd?” De ő csak nevetett rajta.

Egy idő múlva arra kényszerült [az ember], hogy eladja a mezejét. Egyszer ezen a közterületen sétálgatott, és meglátta azokat a köveket [amelyeket korábban kidobott]. Azt mondta [magában]: „[Mégiscsak] helyesen kérdezte tőlem az a jámbor, hogy miért dobálgatok köveket egy olyan területről, amely nem az enyém, egy olyan területre, amelyik az enyém.”

Római jog – *mint a Misna kontextusa*

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjuv* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem olyan **jogi kötelék**, amelynél fogva szükségszerűen valamilyen szolgáltatás teljesítésére kényszerülünk államunk jogának megfelelően.”
(Földi A – Hamza G, 1996, p. 381.)

- A kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)
  - *Obligationes ex contractu*: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).
  - *Obligationes ex delicto*: bűncselekmény következtében (károkozás, testi sértés...).
- + Később: *ex variis causarum figuris* (különböző egyéb jogcímekből).
- Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, quasi ex maleficio*.

Római jog – mint a Misna kontextusa

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjuv* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem olyan **jogi kötelék**, amelynél fogva szükségszerűen valamilyen szolgáltatás teljesítésére kényszerülünk államunk jogának megfelelően.”
(Földi A – Hamza G, 1996, p. 381.)

Kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)

Látszólag nagyon eltérő témák egyetlen közös absztrakt jogi fogalom alá vonva, ami által az értelmezésük egységes kereten belül lehetséges.

- *Obligatio* (kötelem) kialakulása: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).
- *Obligatio* (kötelem) kialakulása: delictum következtében (károkozás, testi sértés...).
- + Később harmadik: *ex variis causis* (különböző okokból).
- Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, ex maleficio*.

Római jog – *mint a Misna kontextusa*

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjув* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem...

ḥov חוב : 'tartozás' (pénzbeli)

valamilyen

ḥijjув חייוב : 'kötelem' (cselekvésre – pl. fizetésre – kötelezett)

megfelelően.”

- A kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)
  - *Obligaciones ex contractu*: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).
  - *Obligaciones ex delicto*: bűncselekmény következtében (károkozás, testi sértés...).
- + Később harmadik: *ex variis causarum figuris* (különböző egyéb jogcímekből).
- Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, quasi ex maleficio*.

Ex delicto: mely cselekvésre kötelezett?

- Három lehetséges cél:

1. Kártérítés: az eredeti állapot helyreállítása (vagyon/anyagi értelemben)
Kármegosztás (több károsult között), kárenyhítés (részleges kárpótlás)
Nem anyagi jellegű károk megtérítése.
Felmerült költségek és elmaradt haszon megtérítése.
2. Megelőzés, elriasztás.
3. A társadalom bosszúigényének jogrendszerbe csatornázott kielégítése.

- Lehetséges cselekvések:

Vö. *Exod 21–21 vs. Misna BK 1:3.*

- Pénzbeli fizetés; természetbeni szolgáltatás; testi büntetés elszívása;...

- Mentés a kártérítési kötelezettség alól, például:

- Az adós / károkozó hibájának a hiánya (vö. *vis maior*).
- A károsult hibája (pl. felelőtlensége) vagy beleegyezése.

Vö. *pl. Misna BK 1:2 és 5.*

Exod 22: kötelmek letétből, bérletből

Mispatim hetiszakasz

Szövetség könyve: régi (JE)

⁶Ha valaki pénzt vagy értéktárgyakat **ad át felebarátjának megőrzésre**, és ellopják azt annak az embernek a házából, ha megtalálják a tolvajt, kétszeresen térítse meg. ⁷De ha nem találják meg a tolvajt, akkor a ház gazdáját állítsák az Isten elé, hogy nem tette-e rá a kezét felebarátjának a tulajdonára. ⁸Minden hűtlen kezelés dolgában, akár marha, akár szamár, akár juh, akár ruha, akár egyéb elveszett dolog az, amiről valaki azt mondja, hogy az az övé, kerüljön kettejük ügye az Isten elé, és akit az Isten bűnösnek ítél, fizessen kétszeres kártérítést a felebarátjának. ⁹Ha valaki szamarat, marhát, juhot vagy bármilyen állatot ad át megőrzésre felebarátjának, és az megdöglik vagy megsérül, vagy elhajtják úgy, hogy senki sem látta, ¹⁰akkor az ÚRra tett eskü döntsön kettőjük között arról, hogy rátette-e a kezét felebarátjának a tulajdonára. Ezt fogadja el az állat gazdája, és nem kell kártérítést fizetni. ¹¹De ha valóban ellopták tőle, akkor térítse meg a kárát a gazdának. ¹²Ha viszont vadállat tépte szét, hozzon bizonyítékot, és akkor nem kell a széttépett állatot megtérítenie. ¹³Ha valaki **kölcsönként** felebarátjától egy állatot, és az megsérült vagy elpusztult, amikor gazdája nem volt ott, akkor kártérítést kell neki fizetni. ¹⁴De ha a gazdája jelen volt, akkor nem kell neki kártérítést fizetni. Ha napszámos dolgozott vele, akkor a kár a bérét terheli.

A „négy őrző” = *arba’a somrim*

אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים

(Vö. Exod 22,6-14)

- *somer ḥinnam*: szívességből megőrzi
- *somer szakhar*: fizetett őrző
- *szokher*: fizető kölcsönző
- *soel*: ingyen kölcsönvevő

A talmudi értelmezésben:

Exod 22,6–8

Exod 22,9–12

Exod 22,13–14a

Exod 22,14b

	saját gondatlanság	ellopják	elvész	elkerülhetetlen erőszak (<i>onesz</i>)	rendeltetésszerű használat
<i>somer ḥinnam</i>	felelős	nem felelős	nem felelős	nem felelős	nem használhatja
<i>somer szakhar</i>	felelős	felelős	felelős	nem felelős	nem felelős
<i>szokher</i>	felelős	felelős	felelős	nem felelős	nem felelős
<i>soel</i>	felelős	felelős	felelős	felelős	nem felelős

Exod 21: testi sértésből adódó kötelmek

Emberölés: „¹²Aki úgy megüt valakit, hogy az belehal, halállal lakoljon! (...) ¹⁴Ha pedig valaki szántszándékkal tör a felebarátjára, és orvul öli meg, az ilyet oltáromtól is vidd el, és haljon meg!”

Gondatlanságból okozott emberölés: „¹³De ha nem szándékosan ölt, hanem Isten akaratából esett a kezébe, akkor kijelölök nálatok egy helyet, ahová elmenekülhet.”

Okozott kár (elmaradt haszon, gyógyítás költsége): „^{19b}(...) Csupán a fekvés idejére térítse meg a kárát, és gyógyíttassa meg!”

Testi kár pénzbeli megtérítése: „²³Ha viszont nagyobb szerencsétlenség történt, akkor életet kell adni életért. ²⁴Szemet szemért, fogat fogért, kezet kézért, lábat lábért, ²⁵égetést égetésért, sebet sebért, kék foltot kék foltért.”

Exod 21-22: lopásból adódó kötelmek

^{21:37}Ha valaki marhát vagy juhot lop, és levágja vagy eladja, akkor **öt** marhát adjon kártérítésül egy marháért és **négy** juhot egy juhért.

^{22:1}Ha a tolvajt betörésen érik, és úgy megverik, hogy meghal, nem számít vérontásnak. ²De ha ez napvilágnál történik, akkor vérontásnak számít.

A tolvajnak kártérítést kell fizetnie, és ha nincs neki miből, akkor **el kell adni őt** [rabbinikus értelmezés: rabszolgának] a lopott jószág miatt. ³Ha élve találják meg nála a lopott jószágot, akár marha, akár szamár, akár juh az, **kétszeresen** kell megtérítenie.

Exod 21: öklelő ökör

- **Ha emberélet:** ²⁸Ha egy ökör **felöklel egy férfit vagy egy nőt úgy, hogy az belehal**, akkor meg kell kövezni az ökröt, és a húsát nem szabad megenni. Az ökör gazdája azonban ártatlan. ²⁹De ha az ökör már korábban is öklelős volt, és erre figyelmeztették is a gazdáját, mégsem vigyázott rá, és ezért ölt meg egy férfit vagy egy nőt, akkor az ökröt meg kell kövezni, és a gazdájának is meg kell halnia.
  - **Ha más kár:** ³⁵Ha valakinek az ökre **felökleli egy másik ember ökrét**, úgyhogy az elpusztul, akkor adják el az élő ökröt, és felezzék meg annak az árát; az elpusztult állatot is felezzék meg. ³⁶De ha tudták, hogy az ökör már azelőtt is öklelős volt, és a gazdája mégsem vigyázott rá, akkor ökröt kell adnia kártérítésül az ökörért, a döglött állat pedig legyen az övé.
- **Distinkció:** *sor tam* [még nem öklelt] – *sor muad* [már figyelmeztették öklelésért].

Exod 21: öklelő ökör

- *Sor tam* שׁוֹר תַּם [még nem öklelt]
  - Mind a károkozó (gazda), mind a károsult részéről mérsékelt elővigyázatosság várható el.
  - Ha emberélet: a gazda nem felelős az okozott halálért.
  - Ha vagyoni kár: a gazda és a károsult közt kármegosztás.
- *Sor muad* שׁוֹר מוֹעֵד [már figyelmeztették a gazdát az ökör öklelésért].
  - A gazda részéről elvárt a fokozott elővigyázatosság.
  - Ha emberi életet követel, a gazda halálra ítéelhető.
  - Ha más kárt okoz, a gazda teljes kártérítéssel tartozik.
(Megjegyzés: de a Misna BK 1. fejezete ezt finomítani fogja.)

Exod 21-22: négy + egy fajta kár

1. ^{21:33}Ha valaki nyitva hagy egy **kutat**, vagy ha kutat ás, és nem fed be, és emiatt marha vagy szamár esik bele, ³⁴akkor a kút gazdája fizesse meg a kárt. Térítse meg az állat árát a gazdájának, az elpusztult állat pedig legyen az övé.

בֹּר bor 'verem'

2-3. ^{22:4}Ha valaki mezőt vagy szőlőt legeltet le úgy, hogy **ráengedte az állatát**, és az a **más mezején legelt**, az térítse meg a kárt mezeje vagy szőlője legjavából.

שֵׁן sen 'fog'

רֶגֶל regel 'láb'

4. ^{22:5}Ha **tűz** üt ki, és belekap a bozótba, és elégnak a gabonakeresztek, a lábon álló gabona vagy a mező, akkor fizessen kártérítést az, aki a tüzet okozta.

אֵשׁ es 'tűz'

+ Exod. 21: öklelő ökör (emberélet vagy más kár? *tam* vagy *muad*?)

קֶרֶן keren 'szarv'

Misna *Baba kama* 1. fejezet

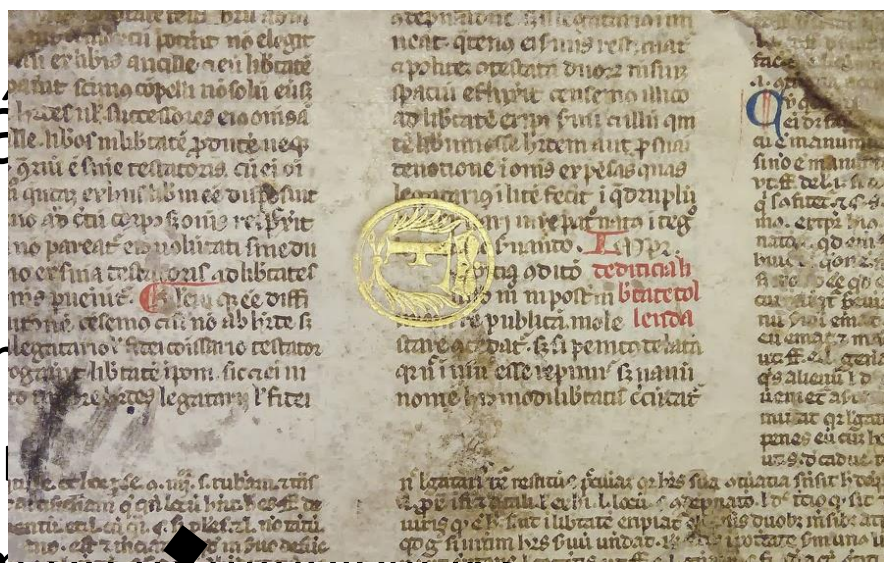
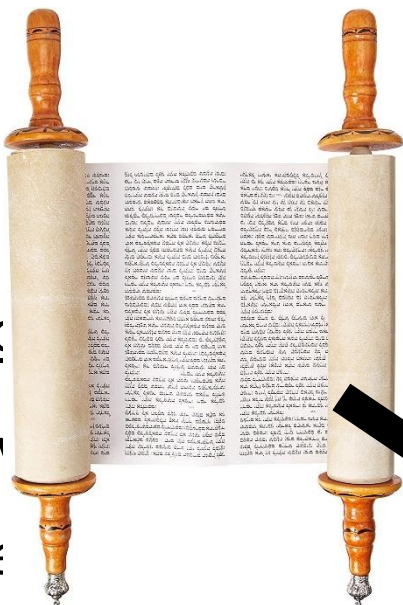
- <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-Misna/readings/BK1.pdf>

Exod 21-22: négy + egy fajta kár

- Különböző misnák, „hagyománycsomagok” enyhén eltérő számban és eltérő elnevezésekkel sorolják fel a károk prototípusait:
  - Forráskritika: más korból vagy más iskolából származó terminológiák?
- Releváns distinkciók:
  - *Legelés/taposás*: a károkozónak származik-e haszna a károkozásból?
  - A kár forrása élő vagy élettelen? A kár terjedésre képes-e?
  - *Tam/muad*: milyen „valószínűséggel” számíthatunk előre a kár bekövetkezésére?
    - Misna BK 1. fejezet: akár ilyen típusú, akár olyan típusú kár, a károkozónak meg kell térítenie az okozott kárt!

Exod 21-22: négy + egy fajta kár

- Különböző típusú, „hagyománycsomagok” erősen szorosan kapcsolatokkal sorolják fel a károk típusait
  - Egyes károk a törvényes korból vagy más iskolából származó terminológiák:
  - Releváns károk:
    - *Le'atza*: a károkozóznak származik-e haszna a károkozásból?
    - A kár forrása élő vagy élettelen? A kár terjedésre képes-e?
    - *Tam/muad*: milyen „valószínű” előre a kár bekövetkezésére?
- Misna BK 1. fejezet: a károkozóznak nem okozott kárt!

Következő órára (április 13-ra)

- (A *Nasim* rendet a félév vége felé tárgyaljuk.)
- Szövegek: Misna *Baba kama* (vagy *Bava kama*) 1. fejezet
<http://birot.web.elte.hu/courses/2021-Misna/readings/BK1.pdf>
- Talmud-részlet, amit körbe fogok küldeni
- Háttérolvasmány: Földi András és Hamza Gábor, *A római jog története és intézményei* (Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest, 1996), 50. fejezet első része (pp. 554–562) és 52. fejezet (pp. 580–581, különösen „2. állatkárokból eredő kötelmek”) ([pdf](#), 64 Mbyte!).

Negyedik beadandó / beadható feladat

Kontextus: a tűzkarért
vállalt felelősség a
Babilóniai Tamudban.

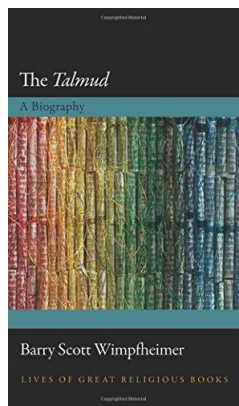
- Írjon egy 1,5 – 2 oldalas (bibliográfia nélkül) recenziót a következő műről:
B. S. Wimpfheimer, The Talmud: A Biography (Princeton Univ. Press, 2018), pp. 84 – 99.
- Olvassa el a könyvrészletet: <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-Misna/readings/Wimpfheimer.pdf>.
- Egy recenzió struktúrája a következő (most legyen *mű* = a kijelölt néhány oldal):

- *Bevezetés*: a mű kontextusa (pl. ki a szerző; hol, milyen sorozatban jelent meg).
- *Első fele*: a mű objektív bemutatása (fejezetről fejezetre).
- *Második fele*: szubjektív és kritikai (+ és –) értékelés (pl. hibák, újdonságok).
- *Befejezés*: az értékelés összefoglalása. A legutolsó mondat pozitív!

Ld. még: [Youtube!](#)

Javasolt szempont:
étikus vagy émikus?

- Nézzen egy kicsit utána ennek, annak. Legyen néhány hivatkozás.
- Fejtse ki kutatásának az eredményét egy esszében, néhány tételes bibliográfiával.
- Határidő: 2021. április 20. (kedd), 10:00. Beadás: emailben, pdf formátumban.

*Köszönöm a figyelmet, és
viszlát következő alkalommal!*